

Kritiken som legitimerar

Linggymnastikens självkritik och dess återkomst i folkrörelseidrotten

Jens Ljunggren

Finns det över huvud taget någon idrottskritik i Sverige? Har det någonsin funnits? På vilket sätt kan vi tala om en idrottskritik? I denna artikel ska jag behandla dessa frågor. Utgångspunkten är det linggymnastiska ifrågasättandet av föreningsgymnastiken och den moderna idrotten i början av 1900-talet. När den moderna idrotten slog igenom under slutet av 1800-talet så skapade detta oro på den statliga utbildningsanstalt som försedde landet med gymnastiklärare, dvs. *Gymnastiska Centralinstitutet* (GCI). Flera viktiga representanter för denna institution gick till angrepp emot tävlingsidrotten. Nedan ska jag diskutera vad detta var för en form av kritik, vilka dess utgångspunkter var och vilka betingelser den vilade på. Härigenom vill jag särskilt föra fram två teser. För det första att denna kritik var starkt idealistisk, och detta i flera olika betydelser. För det andra att den kritik som rådde ungefär fram till sekelskiftet framför allt riktade sig emot den frivilliga föreningsgymnastiken och handlade om att påtala avvikelser ifrån ett perfekt ideal, men att en systemkritik av tävlingsidrotten därefter satte in. Den senare varade fram till 1930-talet. Därefter försvann den och idrottskritiken började åter igen likna de mönster som rådde under 1800-talet, fast nu utifrån folkrörelseidrottens värderingar, inte linggymnastikens.

Hotet ifrån marknaden

1880-talet var en genombrottstid för den svenska idrottsrörelsen. Ett annat ske- de med särdeles stark utveckling var tiden mellan 1906 och 1908. För Stockholms del brukar man nämna att 1875–1889 var en expansionsperiod av betydelse.¹ Detta var också tiden för det industriella genombrottet i Sverige. I tre olika vågor ifrån 1850 till 1870 och 1890 flyttade de industriella näringarna fram sina positioner. Under samma tid skedde också andra förändringar som påtagligt inverkade på den nya samhällsbilden. Arbetarrörelsen organiserades liksom kvinnorörelsen. Utbudet av varor ökade och ett nytt konsumtionslandskap tog form. Det skapades en bild av ett samhälle där både människor, pengar och varor ständigt byts ut eller byter ägare.

Bland nutida idrottshistoriker diskuteras fortfarande hur relationen mel-

¹ Jan Lindroth, *Idrottens väg till folkrörelse: Studier i svensk idrottsrörelse till 1915*, (Uppsala 1974); Jan Lindroth, *Idrott mellan krigen: organisationer, ledare och idéer i den svenska idrottsrörelsen 1919–39*, (1987); Leif Yttergren, *Täflan är lifvet: idrottens organisering och sportifiering i Stockholm 1860–1898*, (1996).

lan industrisamhället och den moderna idrotten ska förstås. Just nu behöver vi inte bekymra oss om hur detta samband verkligen fungerade. Istället koncentrerar vi oss på dess betydelse för den lingvgymnastiska kritiken av idrotten, alltså hur synen på industri- och konsumtionssamhället påverkade synen på idrotten. Varken konsumtionssamhället eller industrialismen anammades omedelbart i den dåtida borgerligheten där fortfarande traditionella ämbetsmannavärderingar och bildningsideal spelade en stor roll. I lingvgymnastikens ideologiska universum såg det ut på samma sätt. Redan tidigt under 1800-talet gav flera skolor uppvisningar i gymnastik vid terminsavslutningarna. Sedan startades föreningar på privat initiativ, som var formellt fristående ifrån GCI. I dessa sammanhang kunde verksamheten utvecklas på ett "friare" sätt än på moderinstitutionen. Bland annat banades väg för en tävlingsverksamhet, som de stränga förvaltarna av Lings idé inte kunde acceptera. Uppenbarligen var de senare oroad för att de skulle behöva lämna ut både sig själva och sin skapelse, den svenska gymnastiken, till marknadens krafter. När lingvgymnastikens konservativa supportrar talade framstod tävlingsgymnastiken som ett resultat av konsumtionssamhället. Delvis hade de rätt i den bedömningen. I Leif Yttergrens avhandling om stockholmsidrottens utveckling fram till 1898 visas att föreningsbildningen föregick skapandet av idrottens infrastruktur, alltså innan det fanns anläggningar. Detta fick till följd att aktiviteterna ofta bedrevs på etablerade restauranger och nöjeslokaler. Dessutom var rågången mellan idrott och andra former av nöjesliv vid den här tiden ganska smal. Tävlingsinslagen var ofta inbäddade ibland andra aktiviteter som skulle roa de borgerliga skikten, t.ex. middagar, enklare former av teater och cirkusuppträdanden. Gränsdragningen mellan ett idrottsevenemangs sportsliga och icke-sportsliga sidor var ännu inte så skarp som idag. Ofta ordnades s.k. Gymnastik- eller idrottsfester där de idrottsliga eller gymnastiska färdigheterna visades upp tillsammans med andra aktiviteter och till en god bit mat.²

Dessa fester och uppvisningar var en nagel i ögat på de kritiska lingvgymnaster som krävde rättning i ledet och en tydligare anslutning till Per Henrik Lings ursprungliga vilja. Uppvisningarna och festerna kallades spektakulära och ansågs sakna djupare mening. Dessutom såg man en fara i att på detta sätt göra gymnastiken till en utställningsartikel för okunniga. Risken var att GCI skulle förlora kontrollen och att det istället skulle bli den åskådande massan, eller den okunniga pressen, som skulle fälla avgörandet om vad som var bra eller dålig gymnastik. Eftersom den stora massan ansågs sakna insikter i den svenska gymnastikens grundläggande idévärld, så skulle den med största sannolikhet fördärva det gymnastiska arvet från P. H. Ling. I korthet innebar detta att idé stod emot "bristfällig" praktik. Farhågorna gällde att tillgång och efterfrågan på kortsiktiga nöjen skulle bli mycket viktigare än djupa insikter i sakernas rätta tillstånd.³

2 Leif Yttergren, *Täflan är lifvet : idrottens organisering och sportifiering i Stockholm 1860–1898*, (1996); Jens Ljunggren, "Tradition eller tävling? Nordiska spelen och kampen om vad idrott är", *HT* 1997, s. 351–374.

3 Vad som nedan sägs om lingvgymnastikens förhållande till idrotten bygger i huvudsak på min avhandling; Jens Ljunggren, *Kroppens bildning: Lingvgymnastikens manlighetsprojekt 1790–1914*, (1999), särskilt kapitel 8.

Den ”bristfälliga” praktiken försågs av sina kritiker med marknadsliknande relationer. Marknad var förvisso ett ord som aldrig uttalades av dåtidens idrottsdebattörer. Inte heller spelade ordet pengar en särskilt stor roll. Även om festerna och tillställningarna bidrog till att dryga ut kassan så handlade det inte om stora pengar, inte ens med dåtidens mått. Ändå kan vi använda detta begrepp för att förstå vad de talade om och hur de såg på sin egen ställning och uppgift. Vi måste då vara medvetna om att marknadsbegreppet får en annorlunda innebörd; vi får förstå det som en principfråga för hur det svenska idrottslivet skulle styras och vilken roll staten skulle ha. Parallellt med denna uttalande principdiskussion om statliga styrsystem fördes en annan diskussion, som handlade om hur den enskilda individen skulle påverkas.

Ett ord som faktiskt användes var fåfänga. Det definierades förvisso aldrig, men om och om återupprepades det. Detta ord blev ett sätt att uttrycka och behandla den etiska idealism som kännetecknade lingggymnastiken, dvs. dess normativa föreställningar om att människor skulle agera med ett högre mål i sikte. Konkret innebar anklagelserna för gymnastisk fåfänga en lång rad negativa egenskaper som kritikerna ansåg att gymnastikupppvisningarna och den moderna idrotten främjade. Det hette att den fåfängliga gymnasten skulle jaga egna fördelar istället för bildning och högre självförverkligande. En fåfäng individ var en egoist som hellre ägnade sig åt kortsiktig njutning än långsiktig planering. Den fåfänglige var vidare en materialist utan förståelse för människans och tillvarons innerliga och andliga sidor. Fåfängligheten skulle få människan att förlora självkontrollen, eftersom viljan att få visa upp sig, att berömmas av den okunniga massan och att vinna priser skulle få allt annat förnuft att flyga sin kos. Människan skulle inte längre leva för sig egen skull utan bara för de andra, hon skulle bli utlämnad till deras godtycke och deras applåder och därigenom förlora sin egen inre kärna. Hon skulle inte längre vara person utan bara funktion. I den marknadsliknande relationen skulle konster bytas mot applåder och kortsiktig uppskattning.

Denna kritik delade lingggymnasterna med samtida intellektuella, vilka förvisso inte hade idrotten i skottgluggen utan det moderna industrisamhället i sin helhet. Det fanns flera tänkare som företrädde olika ideologier och synsätt, som hörde hemma i skilda discipliner och var verksamma i olika länder, men som ändå delade samma kritik av det moderna borgerliga industrisamhället. Den tyska sociologen George Simmel oroade sig över vad livet i staden skulle göra med moderna människan. Ferdinand Tönnies ansträngde sig för att greppa en mycket svår övergång ifrån traditionellt till modernt som han såg i samtiden. Anglosachsiska tänkare som John Stuart Mill, John Ruskin, Charles Dickens och Thomas Carlyle var lika oroade för att arbetet vid maskinerna mekaniserat människorna istället för att låta dem existera som hela väsen. Man menade att detta splittrat upp människan, att det i fabriker inte längre fanns plats för det organiska och kreativa skapande som kännetecknat de gamla hantverken. På den moderna arbetsplatsen tvingades människan att genom specialisering halvera sig. Hon fick nöja sig med att bara ta några väldigt specialiserade egenskaper i bruk. Vad hon ägde av andlighet, fri vilja, känslomässiga behov

osv. fanns det inte längre plats för. Allt som numera ansågs spela någon egentlig roll var kvantifierbara värden, materiella vinster och stigande produktion. I samma takt som varorna blev till fetischer så förtingligades människorna. Enligt dessa svarta diagnoser skulle det alltså vara mycket svårt att över huvud taget kunna existera som människa i ett modernt samhälle där produktionen blivit industriell, tänkandet sekulariserat rationellt och värdebasen utilitariskt materiell.⁴

Bland intellektuella och författare rådde samtidigt en konflikt om världsåskådning. Fanns det en Gud och i så fall i vilken form? Vilade tillvaron på en grund som ytterst var andlig eller materiell? Hur skulle man bära sig åt för att över huvud taget förstå världen? Skulle det ske genom att på ett positivistiskt sätt kartlägga tillvarons lagbundenheter eller genom intuitiv omedelbar åskådning eller djupa insikter i idéernas värld? Sveriges intellektuella gav sig också hän i civilisationskritiska utläggningar. Den nutida idéhistorikern Mats Persson har med utgångspunkt i filosofen Vitalis Norström menat att alla dessa inslag flöt samman i en mycket stark hotbild, som inte bara utmanade vissa filosofiska doktriner utan en hel livsstil. Det var en livsstil av plikt, samvete, godhet, moral som tycktes gå under till förmån för en amoralisk värld av mekaniska lagar, materiell nytta och njutning.⁵

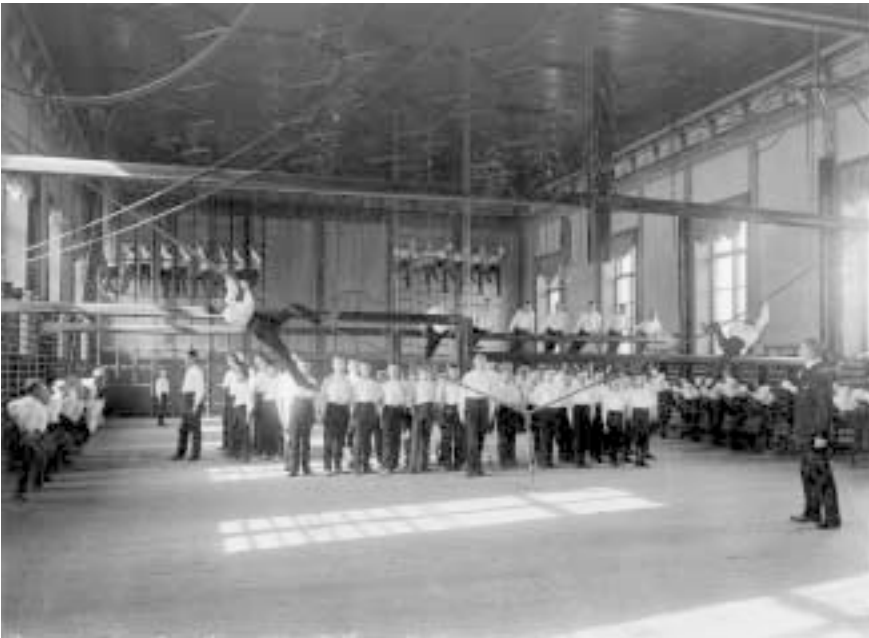
Den gudomliga kroppen

Alla dessa drag återfanns när linggymnasterna kritiserade gymnastikuppvisningarna och sedan den moderna idrotten. Det var då inte bara lyxen och snobbismen vid dessa tillställningar som skulle locka människorna på amoraliska vägar. För de troende linggymnasterna stod det klart att detta var en utveckling som skulle fördärva svenskarna moraliskt och lösa upp de värden av plikt och nationell självuppföring som bar upp detta land. Därtill kom allt det hemska som skulle ske med människokroppen och som i ett gymnastikperspektiv inte kunde undgå att ytterligare spä på faran med den varietéartade gymnastikkulturen.

För de svenska linggymnasterna var människokroppen betydligt mer än en funktionell ansamling av kött och blod. Kroppen var en gudomlig uppenbarelse och en påminnelse om människans potential som andligt väsen. Ända sedan början av 1800-talet hade harmoni och god hållning varit avgörande riktvärden för den svenska gymnastiken. Harmoni var den *qualité* som gymnastiken ytterst skulle befördra. Kroppen skulle utvecklas harmoniskt för att bli ett värdigt tempel för den gudomliga anden. Kroppens liksidiga och harmoniska utbildning hade sålunda en idealistisk och ofta även religiös innebörd. Det var genom att förverkliga den symmetriska kroppen som gymnastiken skulle göra människan till en värdig Gudsavbild. Även om den filosofiska medvetenheten hade klingat av något mot seklets slut så fanns den fortfarande kvar. Framför

4 Se t.ex. Arne Helldén, *Maskinerna och lyxan: ur industrisamhällets idéhistoria*, (1986).

5 Mats Persson, *Förnuftskampen: Vitalis Norström och idealismens kris*, (1994).

Linghallen i Linköping med läroverksgossar 1893, Foto: Östergötlands Länsmuseum.

allt hade den förkroppsligats och skrivits om till bestämda regler för hur gymnastik skulle bedrivas.

Om de publikfriande gymnastikuppvisningarna fick hållas befarade flera av linggymnasterna att detta kroppsideal skulle förloras. Specialisering på idrottsbanan eller i gymnastiksalen var lika skadligt som specialisering på kontoret eller fabriksgolvet. Det skulle leda till vanskapta och förvridda kroppar. Hållningen skulle försummas och idrottsmännen drivas till överansträngning. Om detta fick fortsätta skulle hela släktet bli lidande. Resultatet skulle inte bara bli en andlig urartning utan i högsta grad även en fysisk. Släktet skulle degenerera på alla plan. Parallellt med att de enskilda kropparna splittrades upp och förlorade sin harmoni skulle också svenska folket göra det. I den moderna tävlingsidrottens eller gymnastikuppvisningarnas värld fanns, enligt de kritiska linggymnasterna, inte rum för alla att vara med. Istället skulle nationen delas upp i å ena sidan deltagare av olika kvalitet, å andra sidan passiva åskådare.

Normavvikelse eller systemkritik?

Sålunda vilade linggymnastiken på en idealistisk filosofi, som också kom till uttryck i kritiken av gymnastikuppvisningarna. På ett plan handlade det om människans moraliska förhållningssätt som hotade bli materialistisk egoism istället för idealistisk självopoffring. På ett annat plan handlade det om kroppen som en manifestation av gudomliga krafter. Även i en annan mening kan vi kalla den linggymnastiska idrotten idealistisk. Uttalat kretsade hela diskussionen kring två dikotomier, vilka å ena sidan var den verkliga idrotten eller

gymnastiken så som den faktiskt bedrevs, å andra sidan den ideala gymnastiken så som den skapats av Per Henrik Ling och förfinats av efterföljarna. Den ”perfekta” gymnastiken fanns inte bara i idévärlden utan även i sinnevärlden på GCI så som den bedrevs av de rättrogna. Mot denna form hade alla andra kroppskulturer att mäta sig.

Om förklaringen till idealets uppkomst var Lings genialitet, hur skulle då hoten och avvikelserna förklaras? Nu var inte de linggymnastiska kritikerna särskilt intresserade av att förklara eller analysera detta tillstånd. Deras uppgift var att rätta till och skapa ordning. I de efterlämnade texterna framträder emellertid olika mönster. Den allmänna kopplingen till det omgivande samhället och dess förändringar har vi redan bekantat oss med ovan. Därutöver vill jag belysa två andra linjer i argumentationen. Den här formen av idrottskritik bedrevs under en längre tid, vilket betyder att kritikens föremål ändrade karaktär. Det som i början kritiserades var något som låg mycket nära linggymnastiken. Det var linggymnastik fast på andra ställen och i något andra former än på GCI. Grunden var densamma men övningarna och rörelserna var anpassade för att tillfredsställa en större publik än de utbildade gymnastikinspektörerna. Vad som i denna mening kritiserades var inte något kvalitativt nytt utan avvikelser ifrån den ideella normen, det var linggymnastik, men på fel sätt.

Linggymnastikens idealism svävade inte i luften utan vilade på ett mycket starkt och påtagligt maktfundament, staten. För att förstå linggymnastiken och dess ideologi måste man ta hänsyn till dess särställning i den svenska staten. GCI hade grundats 1813 och var en institution som skulle centralisera gymnastikundervisningen i landet, upprätthålla en viss kvalitet och se till att skoleleverna fick rätt typ av kroppslig uppfostran. Institutionen skapades som ett led i en statlig politik som gick ut på att formera dugliga medborgare till en framväxande svensk nationalstat. Lärarna på GCI upplevde att de hade en särställning och en särskilt mission att utföra. Sociologen Mats Franzén har träffande hävdatt att linggymnastiken var för kroppskulturen vad Boströms filosofi var för ämbetsmännen.⁶ Filosofen Christopher Jacob Boström utvecklade ett svårforcerat metafysiskt system, som med inspiration ifrån både Hegel och Platon, upphöjde staten till samhällets centrum. Detta var en filosofi som gav ämbetsmännen en nyckelroll för att skapa stabilitet i statens skötsel. Boströms system var mycket statistiskt. Han till och med frånskrev förändringen ontologisk existens.⁷ Även om de svenska linggymnasterna inte uppträdde med samma filosofiska självförtroende och inte alls hade samma status som ämbetsmännen går det att spåra likheter. I båda fallen handlade det om stolta representanter för den svenska staten som med stort självförtroende trodde sig ha skadat ljuset, förstått sakens sammanhang och därför gjorde anspråk på kontroll och inflytande.

Så länge samhällsförändringarna inte blev för stora kunde dessa båda grupper med självpåtagen insiktsfullhet uppträda som förvaltare av ett i övrigt full-

6 Mats Franzén, ”Sporten, ungdomen och folkhemmets begynnelse”, i *Arkiv*, 1994: 61/62, s. 1–20.

7 Sven-Eric Liedman, *Att förändra världen – men med måtta: det svenska 1800-talet speglat i C. A. Agardhs och C. J. Boströms liv och verk*, (1991).

ändat system, som dock i sitt jordiska utförande av och till kunde behöva justeras och försvaras emot missuppfattningar. Problemet var bara att de samhällsförändringar som pågick var alldeles för stora för att kunna passa in i denna ram. Både bland ämbetsmännen och bland gymnasterna skapades ett krismedvetande. För gymnasterna hade det avgörande betydelse att den moderna tävlingsidrotten långsamt slog igenom. Det betydde att man fick en betydligt knepigare motståndare än några fåfånga gymnastikinstruktörer, som missförstått linggymnastikens "sanna" mening. Idrotten dök istället upp som något kvalitativt nytt och "osvenskt". Tävlingsidrotten, eller sporten, som det också hette, kom ifrån England. Detta återklingade kontinuerligt i de kritiska angreppen där det hette att linggymnastiken inte bara var ett rationellt ideal utan dessutom något typiskt svensk, som växt fram just i detta land och som aldrig skulle ha kunnat uppstå någon annanstans. Den form av gymnastik som en gång skapats av Per Henrik Ling skulle helt enkelt vara en naturlig lem i den svenska samhällsorganismen. Sporten och idrotten framställdes mot den bakgrunden som något högst onaturligt, som förvisso kanske kunde fungera i den engelska kulturmiljön, men som absolut inte hade i Sverige att göra, i alla fall inte på något annat sätt än under linggymnastikens vårdande hägn. För linggymnasternas kritiska renhållningsuppdrag blev följderna betydande. Nu handlade det inte längre om att justera och anpassa en ofullkomlig verklighet till en fullkomlig idé, utan om en konflikt mellan olika system.

Långt in i mellankrigstiden uppfattades sporten eller idrotten som en egen enhet utanför gymnastiken. Den stod för något annat, den var inte bara en

Lyssekil. Idrottsplatsen.

Gullmarsvallen, Gymnastikuppvisning 1942.

avvikelse ifrån en norm eller ett ideal. Detta var en öppen tid i så måtto att det inte rådde entydig hegemoni. Det var helt enkelt oklart vem som skulle avgå med segern, den moderna sporten eller linggymnastiken.⁷ Konflikten som var segsliten har dokumenterats väl i tidigare forskning.⁸ Det viktigaste i detta sammanhang är vad denna situation betydde för möjligheten att bedriva idrottskritik. Svaret är att detta öppnade upp för en förhållandevis bred debatt där såväl den moderna idrotten som linggymnastiken kunde kritiseras och anammas ifrån vitt skilda utgångspunkter. Vi har aldrig i Sverige, varken förr eller senare, haft så livlig idrottskritik.

Det var långt ifrån bara stela lingianer som hade något otalt med den nya samhällsföreteelsen idrotten. Flera läkare ifrågasatte idrottens hälsoeffekter och gick till angrepp emot dess specialisering och riskerna för överansträngning. Många debattörer ställde sig skeptiska till den stökiga och skräniga idrottspubliken som tycktes förneka allt vad civiliserat uppförande stod för. I kritikernas ögon representerade den moderna idrotten ensidighet och en sönderstressande jakt efter rekord som skulle få katastrofala följder för både kropp och själ. De som var mest oroad såg en fara för hela samhället. Några av de mest ihärdiga kritikerna kom ur arbetarrörelsens led. De menade att idrotten var en konservativt borgerlig företeelse som passiviserade arbetarna och främjade nationalism. För landsbygdens representanter var idrotten ofta en onödig storstadsangelägenhet.⁹

Ett viktigt drag i denna kritik är att den samtidigt kom ovanifrån och underifrån. Till kritiken ovanifrån bör man räkna både den etablerade svenska gymnastiken och den etablerade läkarvetenskapen, liksom även de kulturkonservativa rösterna. Underifrån hördes arbetarrörelsens radikala kritiker. I AIF anamades emellertid idrotten som ett led i klasskampen. Det fanns även progressiva debattörer i skoldebatten som i den moderna idrotten såg en modern pedagogik och därför ville bryta med den stela linggymnastiken. Idrotten hade därför ett janusansikte av att vara såväl en konservativ kraft för att vidmakthålla hierarkier, lag och ordning, som en uppstickare som ifrågasatte vedertaget konservativa auktoriteter. Sekelskiftet och mellankrigstiden var alltså en period av mycket livlig idrottskritik där olika system polariserades emot varandra, den inhemska gymnastiken emot den engelska idrotten, arbetaridrott mot borgerlig idrott. Men snart skulle intensiteten avta och diskussionen om normavvikelse åter igen bli viktigare än systemkritiken.

8 Se t.ex. Jan Lindroth, *Idrottens väg till folkrörelse: Studier i svensk idrottsrörelse till 1915*, (Uppsala 1974); Jan Lindroth, *Idrott mellan krigen: organisationer, ledare och idéer i den svenska idrottsrörelsen 1919–39*, (1987).

9 Jan Lindroth, *Idrottens väg till folkrörelse: Studier i svensk idrottsrörelse till 1915*, (Uppsala 1974); Jan Lindroth, *Idrott mellan krigen: organisationer, ledare och idéer i den svenska idrottsrörelsen 1919–39*, (1987); Rolf Pålbrant, *Arbetarrörelsen och idrotten 1919–1939*, (Uppsala 1977); Johnny Wijk, "Vad skall idrott vara bra för? – några funderingar kring 1900-talets debatt om idrottens samhällsnytta, samt ansats till undersökningsmodell gällande idrottens roll och funktion i samhället över tid", *IHS* 2003; Johan Norberg, *Idrottens väg till folkhemmet*, (2003), Kapitel 2.

Den sista idrottskritikern? – Ivar Lo-Johansson och tvivlet på idrotten

Det enskilt mest kända exemplet på idrottskritik i Sverige under denna period kom inte ifrån den lingvgymnastiska falangen utan publicerades 1931 av Ivar Lo-Johansson: *Jag tvivlar på idrotten*. Detta är ett intressant dokument på flera sätt, både för att den uttrycker en skarp kritik av idrotten och för att den vittnar om gränserna för denna kritik. Inlägget skapade stor debatt. Lo-Johansson fick medhåll ifrån kollegor som Arthur Lundqvist och Eyvind Johnson, men också mothugg ifrån bland andra Torsten Tegnér. Med detta tvivel formulerade Lo-Johansson att han stod i slutet på en era. Texten andades besvikelse och ledsnad över att idrotten hade blivit en sekulariserad religion, som inte gick att ifrågasätta. Även berättarstrukturen pekade åt samma håll. Författaren framträdde inte själv som kritiker. Istället cirkulerade berättelsen kring ett något okunnigt och ointresserat, men ändå lyssnande, berättarjag. Lo-Johansson lät kritiken komma inifrån, ifrån idrottsrörelsen, ifrån templet själv. Berättelsen handlade om en ungdomskamrat till berättarjaget, Kvickenberg, som sedermera blivit en av Sveriges allra mest framgångsrika idrottsmän. En gång i tiden hade Kvickenberg väckts av den radikala arbetarrörelsen, men sedan hade han sugits upp av idrotten. Efter flera år av både kroppslig och mental misshandel hade han nu givit upp och börjat tvivla. Kvickenbergs personliga utveckling hade i Lo-Johanssons händer också en symbolisk innebörd. Förr i tiden gick det att kritisera idrotten. När berättarjaget gjort militärtjänst tillsammans med Kvickenberg hade diskussionerna varit livliga och idrottens nära förbindelser med krig och militarism häftigt kritiserats. Läsaren förstår emellertid att detta nu, 1931, var en svunnen tid. Ja, inte ens då hade kritiken kunnat ske öppet utan måst ske ”i smyg”. Men den hade i alla fall existerat. Sedan hade det blivit en värre: ”Oppositionen mot idrottsrörelsen dog ut”.¹⁰

Ivar Lo-Johanssons tvivel på idrotten var, som sagt, inte signifikativ bara för att det var skarpt och skapade debatt utan också för att det signalerade ett krismedvetande och en sista suck för en engagerad systemkritik av idrotten. Lo-Johansson gjorde sitt bästa för att ifrågasätta idrottsrörelsen, men det var talande att han varken anknöt till den vedertagna socialistiska idrottskritiken särskilt starkt eller formulerar sina egna tvivel som en flammande appell om en ny och bättre samhällsordning i antågande. Det socialistiska idéinnehållet i hans angrepp var på det hela taget nedtonat, varken kampen mot strejkbryteriet eller hyllandet av kollektiva idrottsvärderingar spelade någon roll.

Istället framträdde en annan variabel: den intellektuella mannen som fruktar för sin manlighet. I berättelsens början redogörs för en händelse under militärtjänsten där berättarjaget får sin manlighet ifrågasatt, eftersom han inte idrottar. Längre fram i berättelsen blommar den intellektuella manliga självhävdelsen ut. Idrottsmännens mod och ridderlighet ifrågasätts liksom även deras sexuella potens. Man förstår att Ivar Lo ville förlägga den manliga potensen någon annanstans än hos idrottarna. Ofta hade idrotten berömts för att den

¹⁰ Ivar Lo-Johansson, *Stridskrifter: Del 2: Jag tvivlar på idrotten: Alderds-Sverige*, (1974), s. 11, cit. s. 16.

hade förmåga att dämpa och kontrollera sexuella frestelser. Ivar Lo såg detta på ett helt annat sätt:

”Ni bör lägga märke till hur ont det är om män i vår tid, men hur gott om geléartade existenser, maneter som suger till sig intresset. Och ungdomen själv går ifrån dvalan direkt in i mannaåldern, den upplever inte längre ungdomens fruktbara sexuella kris. Och det är en av de stora frågorna i uppfostran förr och nu.”¹¹

Ivar Lo ville framhäva den intellektuella mannens manlighet. Till detta tema hörde bl.a. hans ifrågasättande av idrottens förmåga att förbättra rasen. Istället får vi reda på att det var precis tvärtom. Idrotten skulle skapa ”rasdegeneration” och fostra passiva och viljelösa människor.¹² Idrotten var en nivellerande massrörelse. Tidigare hade tävlingsidrotten ofta kritiserats för att den splittrade samhället genom att skilja på duktiga och mindre duktiga. På denna punkt delade inte Ivar Lo den statliga linggymnastikens offentliga ståndpunkt och inte heller de åsikter som flera av hans meningsfränder i arbetarrörelsen hade stått för. Istället anslöt han sig till en elitisk kritik av masssamhället. I det perspektivet framstod idrotten som en likriktande kraft som stöper alla i en och samma form. Uttryckligen åberopade Ivar Lo Nietzsche. Den svenska tviplaren värnade uppenbarligen om de intellektuella människornas överlägsenhet:

”Den dag idrotten är allmän ska vi inte heller längre ha att räkna med övermänniskan. Istället skall landet ha att framvisa ett rätt stort antal fenomenala idrottsmän, ett andligt kastrerat proletariat. Det är hemligheten varför det inte längre kommer människor som det står liksom ett yrväder omkring. I en tid när man gjort flit identisk med genialitet och satt medelmåttan främst, måste det se ut på det sättet.”¹³

Den nya hegemonin — folkrorelseidrotten

1930-talet var en vändpunkt i svensk idrottshistoria. Det är mot den bakgrunden man måste betrakta Ivar Lo-Johanssons både kaxiga och uppgivna formuleringar. Nya maktrelationer etablerades, positionerna svängde och flera uttryck förändrades. Undan för undan återställdes ordningen. Systemkritiken och kampen mellan systemen tonades ned. Att kritisera idrotten kom åter igen att handla om att anpassa en ofullkomlig verklighet till ett fulländat ideal, dvs. att hålla avvikelserna under kontroll.

Historikern Torbjörn Andersson har visat att relationen mellan politiken, särskilt socialdemokratien, och fotbollen kom in i en ny fas under 1930-talet. Arbetarrörelsen hade tidigare varit splittrad och både hyst positiva och starkt idrottskritiska falanger. Just splittringen i rörelsen och det faktum att den radi-

¹¹ Ivar Lo-Johansson, *Stridskrifter: Del 2: Jag tviplar på idrotten: Alderdoms-Sverige*, (1974), s. 10, 14–15, cit. s. 66.

¹² Ivar Lo-Johansson, *Stridskrifter: Del 2: Jag tviplar på idrotten: Alderdoms-Sverige*, (1974), s. 55, 69, 72, 77.

¹³ Ivar Lo-Johansson, *Stridskrifter: Del 2: Jag tviplar på idrotten: Alderdoms-Sverige*, (1974), cit. s. 83.

Malmö IP, "Lekrörelsen" hade uppvisning vid Baltiska spelen 1914. I bakgrunden syns spelens nöjespark. Foto: Centralföreningen för idrottens främjande.

kala vänsterfalangen börjat organisera en idrottslig motrörelse i AIF bidrog till ett ökande idrottsintresse från partiets revisionistiska mittfåra. Per-Albin Hansson började iscensätta sig som intresserad fotbollsvän samtidigt som partiet i helhet blev mera positivt inställt. Andersson skriver att det sista angreppet på idrotten ifrån en socialdemokratisk riksdagsledamot gjordes 1931, alltså samma år som Ivar Lo-Johansson tvivlade på idrotten. Året efter blev det regeringsskifte till socialdemokratins förmån. Därpå följde en positiv socialdemokratisk idrottspolitik som närmast gick ut på att stödja både Riksidrottsförbundet och AB Tipstjänst, som inrättades 1934. För fotbollens del innebar detta ökad acceptans och bättre ekonomiskt understöd. Det ställdes också högre krav. Spelet skulle manifesteras kollektivt kamratskap och behärskad skötsamhet. Det gällde nu för landets fotbollsklubbar att uppträda representativt och slipa bort alla de drag av stökigt uppträdande som spelet tidigare hade fått dras med. Det dåliga ryktet skulle tvättas bort, vilket till stor del också lyckades. Samarbete etablerades med både nykterhetsrörelsen och kyrkan. Kritiken klingade av.¹⁴

En liknande utveckling beläggs också av andra historiker. Johnny Wijk har visat att idrottens konsensusstänkande mycket väl kunde gå hand i hand med politisk samförståndsanda. Wijk betonar att det samarbetsklimat som etablerades under 1930-talet fördjupades under beredskapsåren. På 1940-talet blev det mycket viktigt att i idrottsbetonade arrangemang för hela befolkningen markera nationell enhet och hälsa till både kropp och själ. Ord som riksorientering, allcykling, riksskida, medborgarsimning, folkspänst blev centrala hörnstenar i

¹⁴ Torbjörn Andersson, *Kung Fotboll: Den svenska fotbollens kulturhistoria ifrån 1800-talets slut till 1950*, (2002), s. 374–377, 400, 405.

denna propaganda. Inte minst de allmänna riksmarscherna blev stora succéer.¹⁵ Detta var, som också Johan R. Norberg visat, en period då det skapades ett nytt kontrakt mellan staten och idrotten. De statliga bidragen ökade, men det gjorde också kontrollen. Riksidrottsförbundet blev den största och dominerande organisationen i det svenska idrottslivet. Man valde emellertid inte en lösning som gick ut på att staten helt skulle ta över. Riksidrottsförbundet fick fortsätta som en autonom folkrörelse, fast inofficiellt med myndighetsuppgifter.¹⁶

Ur ett idrottskritiskt perspektiv var utvecklingen förödande. Locket lades på. Norberg lyfter på ett intressant sätt fram hur det ena övergick till det andra. 1920-talet hade inneburit en legitimitetskris för idrotten. Den s.k. Carpentier-affären satte 1921 en debatt i rullning som fick stora konsekvenser. Vid sekelskiftet hade den oskarianska borgerligheten tämligen ostört kunnat använda idrottsliga spektakel för att iscensätta en egen drömbild av hur samhället var och borde vara beskaffat. Detta blev med tiden allt svårare då den moderna idrottens populärkulturella sida allt tydligare ställdes i förgrunden. Till detta hörde också en mycket stark betoning på tävlingsmomentet, på rekord, resultat och rationell träning. Just tävlingsinslaget hade av hävd fått klä skott för omfattande kritik. Mot denna bakgrund blev debatten om Carpentiers korta uppvisningsturné extra laddad. Debatten handlade om idrottens brutalisering såväl som om dess finansiering och publikens uppträdande. Trots att det länge såg mörkt ut blev resultatet ett annat. Idrottsrörelsen stärkte sina kort hos den svenska staten, om än till priset av ökad styrning och kontroll.¹⁷

Redan vid 30-talets utgång hade det sålunda skapats en hegemonisk ordning där Riksidrottsförbundet fungerade som en inofficiell myndighet som administrerade en politik som skulle innesluta idrottens alla yttringar ifrån elit till motion och vars ledstjärnor var både folkhälsa, konsensus och svenska segrar. Alla sociala grupper skulle omfattas liksom både män och kvinnor. Samma situation som en gång rått för GCI och linggymnastiken rådde nu för idrotten och Riksidrottsförbundet. Det var en situation där det härskade en stark men outtalad idealism. Idrotten hade blivit en idealistisk välfärdutopi på utilitaristisk grund.

I svensk idrottshistorisk forskning fokuseras vanligtvis på konflikten och motsättningarna mellan den moderna idrottsrörelsen och linggymnastiken. Det finns emellertid också goda skäl att reflektera över likheterna och kontinuiteten. Både med avseende på GCI under 1800-talet och Riksidrottsförbundet under 1900-talet kan vi tala om en statsnära idealism. När Riksidrottsförbundet blev inofficiell myndighet fanns inga sådana uttalade idealistiska filosofiska ambitioner som vägledde Per Henrik Ling när han grundade GCI 1813. Men fortfarande

15 Johnny Wijk, "Vad ska idrott vara bra för? – några funderingar kring 1900-talets debatt om idrottens samhällsnytta, samt ansats till undersökningsmodell gällande idrottens roll och funktion i samhället över tid", *IHS* 2003.

16 Johan Norberg, *Idrottens väg till folkhemmet*, Kapitel 2–3; Jens Ljunggren, "Tradition eller tävling?: Nordiska spelen och kampen om vad idrott är", *HT* 1997, s. 351–374; Om Carpentieraffären se även Jan Lindroth, *Idrott mellan krigen: organisationer, ledare och idéer i den svenska idrottsrörelsen 1919–39*, (1987).

17 Johan Norberg, *Idrottens väg till folkhemmet*, Kapitel 3.

SANNINGEN OM

CARPENTIER-SIKI

Filmreferat från boxningsmatchen i Paris
mellan **GEORGES CARPENTIER** och
BATTLING SIKI

Visas varje dag kl. 6,30, 8 och 9,30 e. m.
på
Regina och
Kungsholmsbio

OBS! BARNFÖRBJUDEN.

Annons för filmen om matchen mellan Georges Carpentier och Battling Siki. Ur Sportjournalen nr 7, 1922.

de fanns, som vi sett, en överideologi om att idrotten skulle göra gott för nationen, skapa samförstånd och höja såväl den fysiska som den moraliska hälsan hos landets befolkning. Den politiska kontexten hade förstås förändrats liksom även de ideologiska referensramarna. Ändå fortsatte idrottsrörelsen att omge sig med en aura av etisk idealism och folkuppfostran för en högre sak. Det fanns en ideal modell för hur svensk idrott skulle bedrivas. Det skulle ske i samförstånd både mellan olika grenar och olika befolkningslager, det skulle ske effektivt men utan marknadsanpassning. Det skulle ske under hägnet av största möjliga nytta för både individ och samhälle. Idealismen återgick dessut-

om i ytterligare en mening. Jag menar att det etablerats ett mönster för hur idrott skulle diskuteras som reproducerade en begreppslig skillnad mellan ideal och verklighet, som starkt påminde om 1800-talets linggymnastiska diskurs. Därför vill jag formulera en hypotes om att Riksidrottsförbundets hegemoni lade grunden för en idrottskritik som inte längre var systemkritisk utan istället systembekräftande.

Ett särmärke för den svenska idrottsmodellen, som betonas av både Andersson och Norberg, var att idrotten skulle moderniseras och lösgöras ifrån sina engelska förebilder och inhemska oskarianska rötter utan att därigenom kommersialiseras. Andersson menar att det rådde en mycket tät relationen mellan fotbollen och den svenska modellen, vilket gav upphov till en "rationell amatörism". Den svenska amatören klippte av banden med den engelska gentlemanen. Avgörande var emellertid att han inte fick slukas upp av den kommersiella proffsmarkanden utan att istället visa prov på svensk storhet genom målmedveten och kunnig träning utifrån idealistiska motiv.¹⁸ Detta bidrog till att skapa ett böjningsmönster för hur idrottskritik ska bedrivas, som starkt påminner om den som bedrevs av linggymnasterna under 1800-talets första och andra tredjedelar. När idrottens företrädare har ägnat sig åt att kritisera den egna verksamheten har det handlat om att justera avvikelser ifrån en färdig modell. Norberg skriver träffande att den statliga idrottspolitiken efter Carpentieraffären kan karaktäriseras som "perfektionism".¹⁹ Här har vi återigen en kritik som handlade mer om att hålla avvikelser ifrån ett vackert ideal under kontroll än att ifrågasätta systemet.

Inom ramen för den idealbekräftande diskursen utvecklades också nya strategier. När idrott diskuterats eller ifrågasatts under efterkrigstiden har de negativa uppenbarelserna vid upprepade tillfällen förlagts utanför idrotten själv. Inte sällan har denna utanförfaktor varit marknaden. Förvånansvärt länge har man i Sverige upprätthållit föreställningen om en ren och obefläckad idrott, och detta trots att en betydande kommersialisering skett.²⁰ Redan i det rationella amatöridealet låg en latent polarisering mellan sunt ideal och nedbrytande yttre marknadskrafter. Det har varit självklart att en svensk idrottsman är en amatör, som står där med sin bara kropp och ädelt kämpar för segern, naturligtvis utan att fuska. I den mån man ändå tvingats konstatera att verkligheten inte alltid motsvarar de höga idealen har man ofta fått höra röster som lägger skulden på kommersialismen och önskar en återgång till en sundare situation. Idrottens inre dynamik, eller för den delen den svenska idrottsmodellen, har lämnats oantastad. Det har över huvud taget varit tunnsått med diskussioner om alternativa former för att bedriva och organisera idrott. Några antiidrottsfundamentaliser, som t.ex. Bero Rigauer i Tyskland, som på 1970-talet beskyllde idrotten

¹⁸ Torbjörn Andersson, *Kung Fotboll: Den svenska fotbollens kulturhistoria ifrån 1800-talets slut till 1950*, (2002), s. 412.

¹⁹ Johan Norberg, *Idrottens väg till folkhemmet*, Kapitel 3.

²⁰ Om fotbollens kommersialisering se Bill Sund, "Den svenska fotbollens övergång till professionalism och arbetsmarknadsrelationer", s. 130-144, i *IHS*, (2002).

för djup mänsklig alienation har heller inte funnits i Sverige.²¹ Avgörande är inte om Rigauer hade rätt eller inte, utan att han formulerade en kritik som likställde sporten som sådan med det kapitalistiska industrisamhället. Därigenom gick han betydligt längre än att bara se en ren idrott som befläckats av en smutsig kommersialism. Rigauer är idag överspelad. Med den viktiga frågan är varför denna typ av resonemang aldrig fick fotfäste i den svenska debatten.

Den svenska idrottskritiken tycks samtidigt ha avskärmat sig från sitt objekt genom delning och avsöndring. Om man tittar på några av de främsta stridsfrågorna inom svensk idrott under efterkrigstiden – amatörismen, dopningen och huliganismen – så tycks alla bekräfta detta mönster. Publikoroligheter är inget nytt inom idrotten. De fanns med redan ifrån begynnelsen och skapade mycket oro. Under efterkrigstiden har det skett en passivering av publiken, som bröts på 1970-talet då problemet med huliganism blev aktuellt.²² Det tycks också ha skett en viktig diskursiv förändring i sättet att hantera publikfrågan. I den första idrottskritiska vågen gjordes ingen större skillnad på spelare, ledare och publik. Om publiken misskötte sig var också idrotten ruten. Just publikens roll ansågs vara ett av den moderna idrottens allra viktigaste, och ofta även negativaste, kännetecken. Det låg så att säga i definitionen. Undan för undan har sedan de olika momenten skiljts ut ifrån varandra. När exempelvis journalisten Ernst Samuelsson angrep idrottens kommersialisering på 1920-talet så ansträngde han sig för att göra skillnad på utövare och publik. Publiken var boven, inte utövarna.²³ I takt med att fotbollen disciplinerades så började man att också där urskilja "egensinnigheterna", busvisslandet, de verbala attackerna på domarna osv., ifrån huliganismen och det manifesta våldet.²⁴ Till slut verkar det som om huliganismen helt och hållet avskärmats ifrån själva idrotten. Mer än en gång har fotbollen försvarats med argumentet att de s.k. huliganerna egentligen inte alls är intresserade av sport.

Det allra mest slående exemplet på orsaks- och skuldförskjutning av detta slag är nog dopningfrågan. Dopning som företeelse är av äldre datum, men ifrån 1970-talet och framåt har metoderna förfinats och detta kommit att uppfattas som allt mer problematiskt. I dopningdebatten förfaller de strukturella faktorerna ha varit mycket frånvarande. Samma diskursiva avlägsnande av problemet ifrån själva idrotten som i publikfrågan har också präglat denna debatt. Om man läser Lennart K. Persson och Tomas Petersons kartläggning av dopningproblemet i svensk friidrott framträder särskilt tre teman. För det första föres en rent medicinsk diskussion om dopningens faktiska verkningar på resultat och/eller skador. För det andra gällde det frågan om dopningen som fusk och hur detta skulle kunna upptäckas och bestraffas. För det tredje diskuterades skuldfrågan, vilken ofta har tenderat att förläggas på det individuella pla-

21 Bero Rigauer, *Sport and work*, (New York : Columbia U.P. 1981).

22 Torbjörn Andersson, "Idrotten mellan skötsamhet och huliganism", s. 281–297, i Jan Lindroth/Johan Norberg (red.), *Ett idrotts sekel: Riksidrottsförbundet 1903–2003*, (2002).

23 Johan Norberg, *Idrottens väg till folkhemmet*, Kapitel 3.

24 Torbjörn Andersson, *Kung Fotboll: Den svenska fotbollens kulturhistoria ifrån 1800-talets slut till 1950*, (2002), s. 500.

net. Vi har haft fler än en debatt om vem som egentligen var den skyldige, tränaren eller idrottsmannen? Och trots upprepade fall med dopning i Sverige har det länge varit gångbart med uttalanden om att detta är något främmande för den ärliga svenska idrottsmentaliteten.²⁵ Om det skulle finnas strukturella betingelser inom den moderna tävlingsidrotten som leder fram till dopning diskuteras sällan.

Sammantaget visar dessa exempel att idrottsrörelsen i Sverige har lyckats skapa sig en plattform som är mycket svår att kritisera. Riksidrottsförbundet har klarat av att samtidigt företräda idealet och administrera avvikelserna ifrån samma ideal. I samma stund som röster har höjts för att dopningen har brett ut sig, är farlig och måste stoppas så manifesteras vikten av en fuskfri, ärlig och ideell idrott, gärna på folkrörelsebasis. I samma stund som idrottens kommersialisering angripits har underförstått vikten av en marknadsfri ideell idrott av svenskt märke understrukits. Inför sådan kritik tar idrottsrörelsen alltid igen på ideologisk nivå vad man förlorar på praktisk. Mönstret känns igen ifrån lingvgymnastikens 1800-tal. Eventuella problem betraktas som misstag och avvikelser från en vacker modell, inte som ifrågasättande av modellen som sådan. Hela tiden har idrottsrörelsen administrerat alltifrån motionsidrotten till elitsatsningar på världsnivå. Flera olika "system" har alltså samsats under samma tak. Ändå har konflikterna mellan rörelsens olika grenar varit tämligen få och tillbakahållna, åtminstone i offentligheten. Riksidrottsförbundet har hållit samman skilda idrottsbegrepp i en organisatorisk enhet utan stora slitningar.

Den svenska idrottsrörelsen har alltså varit tämligen immun inför den typen av kritik som säger att verksamheten inte överensstämmer med idealen. Förmodligen är samma idrottsrörelse känsligare för en kritik som istället säger: anpassa idealen efter verkligheten! Det skulle t.ex. kunna vara att låta marknadskrafterna ta över eller tillåta dopning. Särskilt i amatörfrågan har ju Riksidrottsförbunden faktiskt också tvingats backa och kompromissa och öppna för marknadsanpassning. Detta har delvis skett efter kritik ifrån spelare och ledare, men självklart har de tunga ekonomiska realiteterna spelat en avgörande roll.²⁶ Ett exempel på en nutida idrottskritiker som anammat denna strategi för sina angrepp är filosofen Claudio Tamburrini. Han har försökt att ställa etablerade sanningar på huvudet genom att förespråka dopning på elitnivå och hävda att fusk faktiskt är något som i vissa lägen kan föra idrotten framåt och skapa utveckling.²⁷ Denna form av kritik sätter idrottsrörelsens självbild och ideologiska legitimation i fråga. På det sättet är den effektiv och systemutmanande. Dock torde den falla på att den har svårt att vinna genklang i bredare lager. Den svenska idrottsrörelsen har knappast något att frukta ifrån Tamburrini heller.

Varför har då den svenska idrottskritiken fått denna mycket moderata form? Mycket talar för att organisatoriska förhållanden är en mycket viktig del i förklaringen. En jämförelse med våra grannländer illustrerar detta. I både Dan-

25 Lennart K. Persson/Tomas Peterson, *Svensk friidrott 100 år*, (1995), s. 416–444.

26 Torbjörn Andersson, *Kung Fotboll: Den svenska fotbollens kulturhistoria ifrån 1800-talets slut till 1950*, (2002), s. 401–420; Lennart K. Persson/Thomas Petersson, *Svensk friidrott 100 år*, (1995), s. 358–393.

27 Clausio M. Tamburrini, *The "Hand of God?": Essays in the Philosophy of Sports*, (2000), Kapitel 2–3.

mark, Norge och Finland var tiden ifrån sekelskiftet fram till ungefär 30- till 40-talet full av kamp och strid om vilka organisationer och vilka former av idrott som skulle få överhanden. Både innan och efter denna period var emellertid skillnaderna betydande. Den danske statsvetaren Bjarne Ibsen hävdar att de konflikter som utspelades i Sverige mellan gymnastik och idrott inte omedelbart sammanföll med sociala, etniska eller andra konflikter. I både Norge och Finland var klasskampen betydligt mera framhävd när idrottens organisationer kämpade om herraväldet. I Finland fanns också motsättningar mellan olika etniska grupper, vilket ledde till en idrottslig särorganisering för finlandssvenskarna. I Danmark, liksom även i Finland, organiserades en arbetaridrott med betydligt längre hållbarhet och större omfång än den svenska. Mycket viktigt för utvecklingen i Danmark var dessutom att den svenska gymnastiken där kopplades till landsbygdsrörelsen och kampen mellan stad och land. Fortfarande idag är det idrottsorganisatoriska landskapet i Danmark inte alls lika enhetligt som i Sverige. *Danmarks Idraets-Forbund* (DIF) existerar fortfarande parallellt med *Danske Gymnastik- og Idraetsforeninger* (DGI). I dessa länder har vi därför även under efterkrigstiden sett betydligt mer av idrottslig systemkamp än i Sverige. Särskilt i Danmark har debatten varit livlig. Arvet ifrån den svenska gymnastiken har sammanförts med gruntnivåskt bildningstänkande och förvaltats som ett alternativ till den moderna tävlingsidrotten. Istället för tävling eller ren motion har denna strömning gärna betonat kroppsliga upplevelser, "kropserfaring", kontakt med naturen och dialog istället för prestation.²⁸ I Sverige skapades en mycket mera enhetlig och centraliserad struktur med en dominerande förvaltare. Mellan sekelskiftet och 1930-talet rådde en både organisatorisk och ideologisk öppenhet också i Sverige. Men detta var en parantes. Både innan och efter har det härskat en hegemonisk enhet som hållit kritiken och konflikterna på avstånd, först under GCI och linggymnastiken sedan under Riksidrottsförbundet och "folkrörelseidrotten". Därigenom har systemkritiken hållits på avstånd.

28 Bjarne Ibsen, "En eller flere idraetsorganisationer – hvorfor forskelle mellem de nordiske lande?", s. 187–212, i Henning Eichberg og Bo Vestergård Madsen (red.), *Idraettens enhed eller mangfoldighed*, (2002). Om det danska idrottsalternativet i allmänhet se t.ex. Claus Böje, Henning Eichberg, *Idraettens tredje vej: Om idraetten i kulturpolitikken*, (1994).